

KRIŽANKE, REBUSI IN KVIZI PRI POUKU

Katarina Vinšek, univ. dipl. prof. razrednega pouka,
Osnovna šola Ig

Kot učiteljica razrednega pouka sem včasih potrebovala kar veliko časa, da sem našla dobro idejo za uvodno motivacijo kake učne ure pri kateremkoli predmetu. Rešitev, ki se je pokazala za odlično stimulacijo učencev, sem našla v besedno-miselnih igrah, kot so križanke, rebusi, kvizi: učenci jih odlično sprejemajo, predstavljajo jim stimulatívni izziv in ob njih nato z večjo zavzetostjo in zanimanjem sledijo celotni učni uri. Kot mentorica interesne dejavnosti Križanke, rebusi in kvizi pa sem opazila, da je besedno-miselna ugankarska tema zelo priljubljena pri učencih vseh starosti, tako na razredni kot tudi na predmetni stopnji. Učenci namreč zelo radi rešujejo različne križanke, uganke, premetanke, rebuse, kvize, ...

ZA UVOD

Poglejmo najprej slovarsko opredelitev (SSKJ, 2005) treh najosnovnejših pojmov.

križanka -e ž (i) uganke, pri kateri se vpisujejo besede v vodoravne in navpične vrste

rebus -a m (ê) uganke, pri kateri je treba iz risb stvari, črk, znakov ugotoviti ustrezno besedo, stavek

kviz -a m (i) tekmovanje, na katerem morajo udeleženci odgovarjati na vprašanja, navadno iz določenih tem

Pri iskanju podatkov, ki bi še dodatno podkrepili moj prispevek v smislu "promocije" besedne ugankarske dejavnosti tudi za motivacijsko metodično šolsko rabo (vsaj občasno in seveda didaktično skrbno premišljeno in načrtovano), sem na spletni strani Mladinske knjige (Vir 1) našla našete prednosti in učinke reševanja križank.

Izpostavljenih je kar nekaj iztočnic: Reševanje križank je dobro za: pospešeno delovanje možganov, razvijanje logičnega sklepanja, bogatenje besednega zaklada, razvijanje kritičnega mišljenja in splošno razgledanost. – Reševanje ugank znanstveno dokazano pospešuje in krepi delovanje možganov. Samo pol ure enigmatike vsak dan lahko poveča količino sivih možganskih celic. Po rednem reševanju ugank postanejo možgani učinkovitejši. Ena križanka na dan

pomaga ohranjati miselno kondicijo in spomin. – Prazna polja križanke, ki ostanejo potem, ko ste rešili znana gesla, kar kličejo po logičnem sklepanju. Naj jih poskušamo rešiti sami ali s pomočjo učinkovite knjige: v vsakem primeru smo z boljšimi sposobnostmi logičnega sklepanja hitreje in učinkoviteje kos izzivom tako v službi kot doma. – Ste presenečeni, ko vidite, koliko nenavadnih mest, bolj ali manj znanih zgodovinskih osebnosti, kemijskih spojin in drugih zanimivosti znajo naštetu ugankarji? Vsaka rešena križanka pomeni novo znanje iz geografije, zgodovine in vseh mogočih drugih področij (Vir 1).

KRIŽANKE, REBUSI IN KVIZI TUDI V ŠOLI? – DA!

Ob zgoraj opisanih prednostih in seveda cenjenih in vselej zaželenih stimulatívni učinki besedno-miselne ugankarske dejavnosti je skoraj pričakovano in naravno, da križanke, rebuse, kvize in druge besedne ugankarske oblike – bodisi njihovo reševanje bodisi njihovo sestavljanje – vpeljemo, vsaj občasno, tudi v šolske učne ure – morda kot uvodno motivacijo, lahko za popestritev pouka ali pa pri utrjevanju snovi.

V četrtem razredu se učimo o človeškem telesu in o delovanju našega živčnega sistema ter o možganih. V našem delovnem zvezku Radovednih pet je zapisano: »Za zdravje živčevja

poskrbimo tako, da dovolj spimo, se zdravo prehranjujemo in sproščeno živimo. Dobro je, da možgane pogosto preizkušamo z novimi nalogami in ugankami.« (Mežnar idr. 2016, 14). Ta snov mi je vsako leto čudovita iztočnica, da učence seznanim s križankami in rebusi.

Križanke in druge ugankarske oblike pri pouku velikokrat uporabim za utrjevanje novih pojmov ali ponovitev snovi ob koncu poglavja. Korak naprej od tega je seveda, da učenci sami sestavijo križanko izpeljanko. Učenci so za takšno metodo popestritve običajnega klasičnega pouka izredno motivirani in ne

Učenci so za takšno metodo popestritve običajnega klasičnega pouka izredno motivirani.

potrebujejo dodatne spodbude. Na ta način z veseljem ne samo ponovijo učno snov, pač pa hkrati iščejo smiselne povezave, bogatijo ustvarjalnost in trenirajo možgane.

Iz zgodovine križank

Na kratko lahko pogledamo tudi malo v zgodovino. Prva križanka je bila objavljena leta 1890, v Sloveniji pa je pionir enigmatike Peter Butkovič – Domen.

Za očeta križanke uradno sicer velja Anglež, preseljen v New York, Arthur Wynne, po poklicu novinar, ki je decembra 1913 v časopisu New York World prvič objavil križanko, ki je bila zasnovana približno tako, kot jo poznamo danes. Do leta 1920 se je

miselna igrica iz omenjenega časopisa s svojo popularnostjo preselila oziroma razširila še v ostale ameriške časopise in še dalje po drugih koncih sveta. Vendar pa naj k temu dodamo tudi podatek, da je Sarajevčan Fehim Spahić že 18 let pred tem (leta 1895) v sarajevskem časopisu Nada objavil križanko (Vir 2). Leta 1890, torej še pred obema omenjenima avtorjema, pa je objavil preprosto križanko s štirimi horizontalnimi in štirimi vertikalnimi vrsticami Italijan Giuseppe Airoldi – realno gledano bi zato lahko rekli, da je pionir križanke pravzaprav on (prav tam).

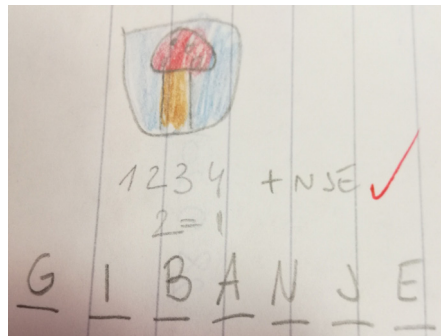
Oče slovenske enigmatike je duhovnik in vsestranski ustvarjalec Peter Butkovič – Domen, ki je s svojim znanjem in poznavanjem ugankarstva v dvajsetih letih dvajsetega stoletja obogatil slovenske časopise in revije. Peter Butkovič – Domen je tudi avtor prve slovenske križanke: objavil jo je leta 1924 v časopisu Mladika.

Leta 1937 je izšel prvi slovenski samostojni ugankarski list, Križ Kraž (Vir 3).

PRIMERI NAŠE "ŠOLSKE" UGANKARSKA DEJAVNOSTI

Rebusi pri našem pouku

Vsako leto znova sem presenečena, da večina učencev v četrtem razredu osnovne šole ne ve, kaj je to rebus oz. kako se lotiti njegovega reševanja. Ko se tega skupaj naučimo, postane reševanje rebusov prava zabava. Pri pisanju svojih rebusov so nekateri učenci tako iznajdljivi, da sem prav ponosna na njihovo delo. Rebusi so odlična uvodna motivacija katerekoli učne ure. Namesto naslova lahko uporabimo kar rebus, ki bo otroke spodbudil k takojšnjemu razmišljanju.

Rebusi so odlična uvodna motivacija katerekoli učne ure.

Premetanke in drugi besedno-črkovni izzivi

Ko se v petem razredu pri družbi pričnemo pogovarjati in spoznavati našo prelepo domovino Slovenijo, otroke vedno izzovem z naslednjo nalogo: V besedi Slovenija se skriva veliko živali. Koliko jih uspete najti?

In "iskrivo premetavajo" ter najdejo:

SLOVENIJA: LEV, LEVINJA, OSA, SOVA, OSEL, OVEN, NOJ,

SLON, SVINJA, LOS, LOSINJA

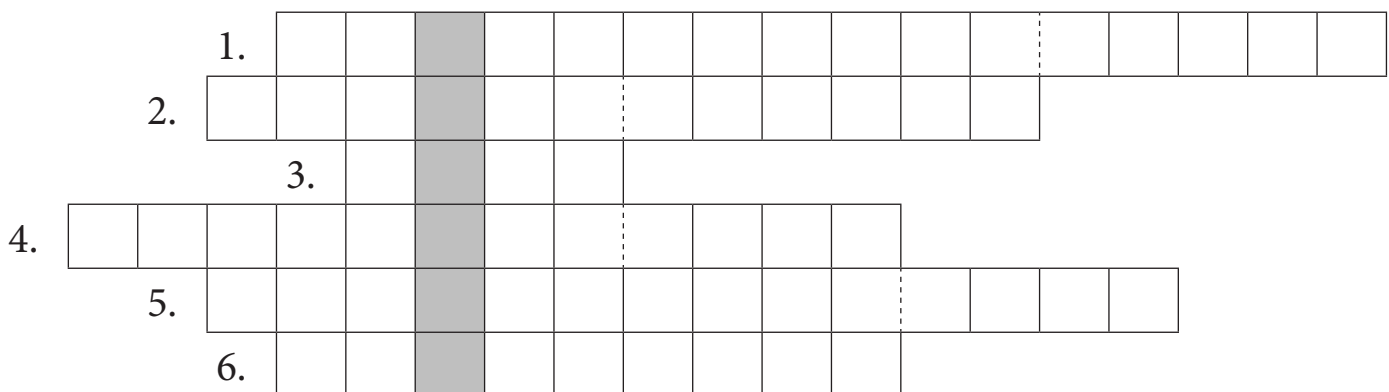
Metoda od A do Ž

Omenila bi tudi miselno asocijsko igro z metodo od A do Ž (tako jo imenujem jaz), ki je tudi zelo priljubljena v našem razredu. Najprej potrebujemo naslov oz. glavno misel, kot je npr.: zdravje, šport, sadje, zelenjava, živali, rastline, promet, ... – izberemo lahko karkoli. Nato iščemo besede, asociacije na vse črke od A do Ž. Zelo zanimivo!

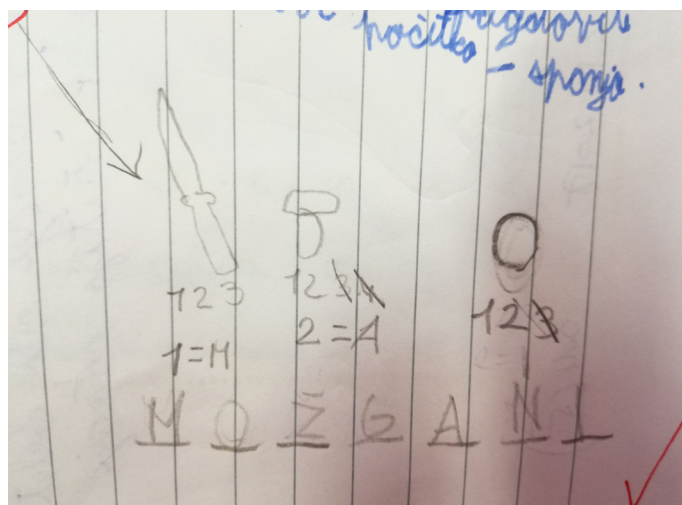
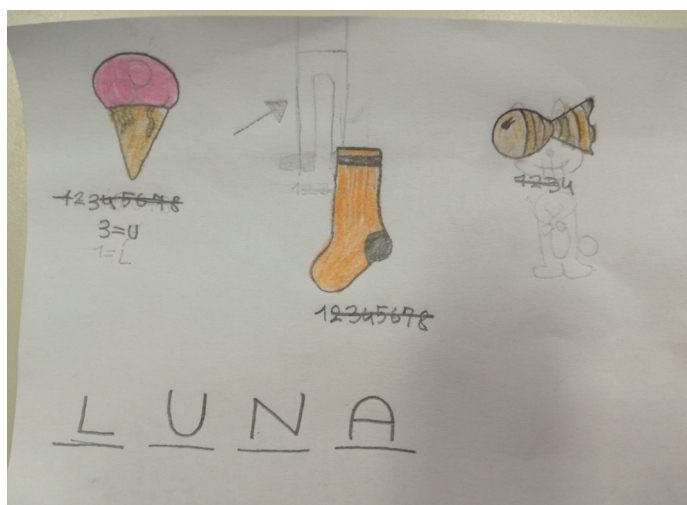
Lani smo ob koncu šolskega leta z učenci pripravili dva plakata: enega

Križanke

Prilagam križanko, ki so jo sestavile učenke petega razreda pri interesni dejavnosti, ko smo se pogovarjali o domači pokrajini in kulturni dediščini.

1. Kraj, kjer so v Sloveniji živeli koliščarji.
2. Vir živega srebra.
3. Reka, ki teče skozi Škocjanske jame.
4. Kraj, ki je poznan tudi pod imenom Sveti Križ.
5. Sistem vodnih jam na Krasu.
6. Država v obliki kokoši.

z naslovom Otroci od A do Ž, drugega pa z naslovom Starši od A do Ž. Potrudili smo se, da smo našli čim več različnih pridevnikov, ki bi kar najbolje opisali tako

otroke kot starše. Na koncu smo bili zelo zadovoljni s svojim delom in komaj smo čakali, da te asociacijske plakate na temo starši in otroci vidijo tudi starši. Na ta način smo jim povedali, kaj si mislimo o njih in kako učenci vidijo sebe. Odzivi staršev so bili pozitivni, njihovi obrazi nasmejani.

Igra besed Goflja

Učenci imajo zelo radi tudi igro besed Goflja. To je didaktična družabna igra za šolske otroke in odrasle, sestavljena iz igralne mreže, ki je razdeljena na 6 krat 6 polj, in 16 kock, ki imajo na vseh ploskvah natisnjene različne črke. Namen igre je, da v določenem času poiščemo čim več različnih besed, ki jih lahko sestavimo iz obstoječih črk.

Besedne igre na mobilnih aplikacijah

V zadnjem času lahko zasledimo tudi ogromno besednih iger na mobilnih aplikacijah, ki so vse po vrsti zelo priljubljene. Seveda ne zagovarjam prekomerne uporabe mobilnih telefonov pri učencih, a dejstvo je, da jih imajo vsi. Tega ne morem spremeniti, lahko pa učence vsaj usmerim v dejavnosti, ki zahtevajo

Potrudili smo se, da smo našli čim več različnih pridevnikov, ki bi kar najbolje opisali tako otroke kot starše.

več miselne aktivnosti. Tako včasih pri interesni dejavnosti uporabim kak primer tudi s tega naslova. Seveda uporabljamo papir in svinčnik.

Nekdaj popularne besedne igre

Spomnila bi vas tudi na besedne igre, ki smo jih igrali v otroštvu mi, danes pa so že skoraj pozabljene. To pa ne pomeni, da niso več priljubljene. Otroke je potrebno samo seznaniti z njimi, jih naučiti, nato pa se jih igrajo z veseljem. Tak primer so na primer igra "vislice". Učenci se na vse pretege trudijo, da jih učiteljica ne bi »obesila«. Na ta način velikokrat iščemo slovenske pregovore, ki tudi že tonejo v pozabo.

Naslednja, nekdanja zelo popularna igra je tudi Ime, država, mesto (predmet, reka, žival, ...). Namen te igre je, da učenci najdejo ustrezno besedo (za določeno stvarno kategorijo v razpredelnici) na določeno črko v čim krajšem času. Na ta način z učenci utrjujemo tudi uporabo velike začetnice, pa tudi hiter priklic in seveda pomnjenje.

Kvizi

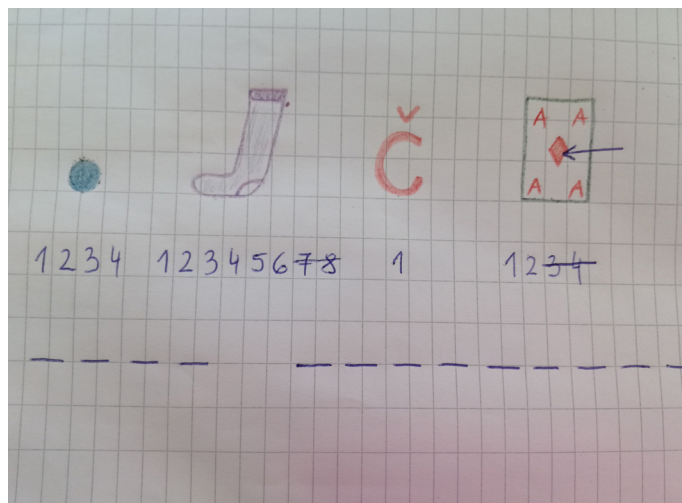
Poleg vsega že omenjenega naj za konec omenim še kvize. Čeprav jih omenjam kot zadnji primer "ugankarske" dejavnosti, s katero lahko

popostrimo pouk, so kvizi najbolj priljubljena oblika ugankarskih iger med učenci. Navadno se razdelimo na skupine: v razredu postane nape-to in glasno, vznemirjenje narašča. V skupinah se razvija sodelovalen odnos, poslušanje in upoštevanje mnenja drugih. Učenci hitro ugotovijo, da ne bodo uspešni, če ne bodo sodelovali med seboj. Seveda kviz ne bi bil kviz, če ne bi zbirali točk in tako zadeva postane še bolj zanimiva. Včasih se lotimo reševanja kvizov, ki so objavljeni na medmrežju, včasih uporabimo že sestavljene kvize (Male sive celice). Vsako leto proti koncu šolskega leta pa se lotimo svojega kviza. Vsak učenec dobi nalogo, da mora sestaviti tri vprašanja na določeno tematiko: nato vprašanja zberem, jih uredim in kviz je pripravljen.

Lansko šolsko leto smo s petošolci pripravili tri različne kvize za tri različne teme: promet, naše Osončje in naravoslovje. Kviz smo pripravljali za starše, zato je bila naša motivacija

Kviz smo pripravljali za starše, zato je bila naša motivacija še prav posebno velika.

še prav posebno velika. Tokrat so se učenci znašli na drugi strani: postali so voditelji, izpraševalci, komisija, zapisovali so točke in razglasili so zmagovalce. Starši so pokazali veliko več

Bi poskusili rešiti tudi ta dva rebusa?

tekmovalnosti, kot smo je sicer vajeni, predvsem pa smo se vsi zelo zabavali.

Naša interesna dejavnost Križanke, rebusi in kvizi

Ko sem ugotovila, da so različne besedno-miselne ugankarske igre učencem všeč in imajo zanje visoko motivacijsko vrednost, sem se odločila tudi za interesno dejavnost s to tematiko. Ta interesna dejavnost je velikega pomena za sproščeno medpredmetno povezovanje znanja in spodbuda za vedoželjnost. Vsak teden se naučimo česa novega, rešujemo izzive, preizkušamo svoje znanje, lovimo ideje in se predvsem zabavamo ter sprostimo po napornem pouku. Velikokrat rešujemo kvize iz zbirke knjig Male sive celice, ki so prava zakladnica idej in nalog. V vsaki knjigi najdemo več kot tisoč vprašanj, razporejenih po poglavjih, ki nosijo naslove vseh glavnih iger televizijske različice.

Učenci se teh vprašanj nikoli ne naveličajo. Ob koncu šolskega leta zberem nekaj izdelkov, ki so nastali med letom in jih nato izdamo kot skupek našega dela. Otroci so navdušeni in ponosni na svoj rezultat.

IN ŠE SKLEP

Skušala sem vam predstaviti nekaj primerov dobre šolske prakse z uporabo križank, rebusov, kvizov in še drugih besedno-miselnih ugankarskih igrice, s katerimi lahko popestrite svoje učne ure in sploh vzgojno-pedagoško šolsko delo. Iz svoje prakse vam zagotavljam, da bodo učenci navdušeni, vi pa boste navdušeni nad njihovo zagnanostjo!

Trma, dobra volja, pozitivna energija, vztrajnost in mirni živci so zagotovo naši prijatelji, ki nam pomagajo, da križanko, uganko ali izziv rešimo pravilno in do konca.

LITERATURA

Mežnar, P., Slevce, M., Štucin, A., (2016) *Radovednih pet, Naravoslovje in tehnika 4, Samostojni delovni zvezek*, Ljubljana: Založba Rokus Klett.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), 2005.

Vir 1: Mladinska knjiga (2018) *Koristi reševanja križanka*. Dostopno na http://www.mladinska.com/veliki_ugankarski_slovar/koristi_resevanja_krizank, 24. 3. 2018.

Vir 2: <https://www.kriptogram.com/zoo-template/prva-krizanka-na-svetu>. Dostopno 24. 3. 2018.

Vir 3: Dijaški svet (2018) *Skočimo v križanke*. Dostopno na <https://www.dijaskisvet.si/dijaski-os/clanki/skocimo-v-krizanke/20>. 4. 2018.

